

Bacheloroppgave i DRI 3010 våren 2010

Fjernsynsovervåking på videregående skoler

Jorunn Mjåland Ellen, Sveinung Falch Løkke, Erling Rostvåg

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	5
1.1 Problemstilling	5
1.2 Rettskilder	5
1.3 Teori	8
1.4 Om undersøkelsesopplegget	9
2. Datainnsamling: Intervjuer	11
2.1. Sogn: Intervju på Sogn videregående skole	11
2.1.1. Praktisk informasjon	12
2.1.2 Prosessen i forkant	13
2.1.3 Spesielle utfordringer	14
2.1.4 Sikkerhet og rutiner	15
2.1.5 Bruk og erfaringer	16
2.1.6. Fremtidsutsikter.....	17
2.2. Bjørnholt: Intervju på Bjørnholt skole	19
2.2.1. Praktisk informasjon	19
2.2.2 Prosessen i forkant	20
2.2.3 Spesielle utfordringer	21
2.2.4. Sikkerhet og rutiner	21
2.2.5. Bruk og erfaringer	22
2.2.6. Fremtidsutsikter.....	24
3. Drøfting	24
3.1. Prosessen i forkant av at fjernsynsovervåking tas i bruk.....	24
3.2. Spesielle omstendigheter	29
3.3. Regelverk og rutiner	30
3.3.1 Behandlingsansvar	30
3.3.2 Meldeplikt.....	32
3.3.3 Informasjon og skilting	34
3.3.4 Informasjonssystem – sikkerhetstiltak	37
3.3.5 Internkontroll.....	38
3.4. Bruk og erfaringer	40
4. Konklusjon	44

5. Litteratur- og kildeliste.....48

Vi vil rette en spesiell takk til Datatilsynets Stian Kringlebotn, førsteamanuensis Arild Jansen og professor Dag Wiese Schartum for gode råd og veiledning. Vi ønsker også å takke de ansatte på Sogn og Bjørnholt, elevrådsleder på Sogn og gruppesekretær for Rødt Oslo, Marit Halse.

1. Innledning

1.1 Problemstilling

Oppgaven er skrevet på oppdrag fra Elevorganisasjonen (EO) som ønsker å vite mer om beslutningsprosessen rundt innføring av fjernsynsovervåking i den videregående skolen.

Vil vi se nærmere på hvilke aktører som deltok i beslutningsprosessen i forkant, hvem som tok initiativet og hva formålet¹ med fjernsynsovervåkingen er. Spesielt interessant for EO er i hvilken grad elevene ved skolene var involvert i beslutningsprosessen. Et aspekt vi ønsker å se nærmere på er både skole og elevs grad av bevissthet rundt de forskjellige personvernutfordringer denne type fjernsynsovervåking medfører.

Videre ønsker vi å få en oversikt over skolens kunnskap om og innsikt i gjeldende lovverk på området og hvorvidt de har overholdt dette. Har skolene god forståelse av regelverket og hvilke plikter og rettigheter som følger når man har bestemt seg for å overvåke? Det er også interessant hvorvidt opptak fra fjernsynsovervåkingen har vært i bruk, og om det er mulig å se noe effekt av bruken.

På grunn av oppgavens begrensning, har vi valgt å fokusere på offentlige videregående skoler i Oslo som benytter seg av fjernsynsovervåking.

1.2 Rettskilder

I denne oppgaven vil vi benytte oss av ordet fjernsynsovervåking i henhold til definisjonen i personopplysningslovens (heretter popplyl) § 36:

”Med fjernsynsovervåking menes vedvarende eller regelmessig gjentatt personovervåking ved hjelp av fjernbetjent eller automatisk virkende fjernsynskamera, fotografiapparat eller lignende apparat.”

¹ Formål som definert i popplyl § 11 b

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Det er flere aspekter å ta hensyn til ved bruk av fjernsynsovervåking. Når man gjennom fjernsynsovervåking lagrer bildene for senere å kunne se på og gjenkjenne personer, kommer hele popplyl til anvendelse.² I Norge er det popplyl³ som gjelder ved slik behandling. Loven har, i tillegg til de øvrige bestemmelsene, et eget kapittel som spesielt omhandler fjernsynsovervåking.⁴ Personopplysningsforskriften (heretter pof) er gitt med hjemmel i popplyl. Her blir rutiner og krav ved behandling av personopplysninger nærmere beskrevet. Også her er et eget kapittel om fjernsynsovervåking hvor bestemmelser rundt sikring og sletting av billedopptak, samt innsynrett blir presisert.⁵ Popplyl med forskrift vil derfor bli sentral videre i oppgaven.

Ved siden av den norske lovgivningen finnes det også en del internasjonalt rettsmateriale det kan være hensiktsmessig å ha i bakhodet når en diskuterer personvern. I EU i 1981 kom Europarådet med "*Convention for the protection of individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data*", ratifisert av Norge i 1984.⁶ Senere i 1995 vedtok EU sitt personverndirektiv.⁷ Målet var å fastsette en standard for personvern i EU, slik at en oppnådde en harmonisering mellom de forskjellige landenes lovgivning på området og dermed trygt kunne overføre personopplysninger over landegrenser. Samtidig skal direktivet sikre enkeltpersoners personvern og privatliv uavhengig av statsborgerskap og landegrenser. Direktivet er innlemmet i EØS-avtalen og den norske popplyl bygger derfor i stor grad på dette direktivet. Direktivet omfatter bl.a. personopplysninger i form av lyd og bilde, men

² Jmfr. popplyl § 37 annet ledd

³ LOV 2000-04-14 nr 31: Lov om behandling av personopplysninger - <http://lovdata.no/all/hl-20000414-031.html>

⁴ Popplyl kapittel VII

⁵ Kapittel 8 – Personopplysningsforskriften - <http://lovdata.no/for/sf/fa/xa-20001215-1265.html>

⁶ Europarådets konvensjon av 1981 <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/nouer/2009/nou-2009-1/7/2/1.html?id=542104>

⁷ Direktiv 95/46/EF av 24. oktober 1995 om beskyttelse av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger (personverndirektivet) - <http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/stprp/032005-034007/index-ved002-b-n-a.html> Lesedato [06.05.2010]

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

popplys kapittel 7 om fjernsynsovervåking har sine røtter i tidligere nevnte personregisterlov samt blant annet straffelovens § 390b.⁸ I tillegg gjelder ovenfor nevnte Europarådskonvensjon av 1981⁹ som Norge har ratifisert. Konvensjonen retter seg mot elektronisk databehandling av personopplysninger (datavern) og inneholder en del prinsipper for hvordan elektronisk behandling og overføring av personopplysninger skal foregå samtidig som en skal bevare informasjonsfrihet mellom landegrenser.

Videre har vi flere internasjonale traktater som støtter opp under personvernet på grunnleggende nivå, og som skal være implementert i norsk lovgivning. Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK)¹⁰ av 1950 har artikkel 8 om *Retten til respekt for privatliv og familieliv* og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter¹¹ artikkel 17. Begge konvensjoner inneholder bestemmelser som søker å beskytte privatliv mot inngrep eller overgrep. Disse konvensjonenes bestemmelser om beskyttelse av den enkeltes privatliv danner langt på vei grunnlaget for den lovgivning vi har på området i dag, og er i så måte viktig å nevne.

Oppgavens fokus er på fjernsynsovervåking i videregående skoler. Det vil si at det i hovedsak er ungdom dette dreier seg om, og vi vil derfor nevne enkelte internasjonale bestemmelser som er ment å beskytte barn og unges rettigheter. FNs barnerettighetskonvensjon artikkel 12 om *Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening* og artikkel 16 om *Privatliv, ære og omdømme* skal sikre at en blir hørt selv om en er ung, og har rett til beskyttelse mot inngrep i privatsfæren.

⁸ NOU 1997:19 – Et bedre personvern <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nouer/1997/nou-1997-19/15.html?id=140985> Lesedato [11.05.2010]

⁹ Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data-28.01.1981 - <http://www.lovdato.no/traktater/text/tra-19810128-001.html> Lesedato [06.05.2010]

¹⁰ EMK - <http://lovdato.no/cgi-wift/ldles?xdoc=/all/nl-19990521-030.html> Lesedato [06.05.2010]

¹¹International Covenant on Civil and Political Rights - <http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf>

Lesedato [06.05.2010]

Vi ønsker også å nevne EU-organet *Artikkel 29-gruppens* arbeid. Deres arbeidsdokument fra 2008 om beskyttelse av barns personopplysninger er spesielt interessant i vårt tilfelle. I dokumentet omtales blant annet fjernsynsovervåking i skoler og gruppen kommer med en rekke anbefalinger rundt temaet. Kjernen er at en bør vise spesiell omhu ved bruk av fjernsynsovervåking i skoler og at en grundig avveining bør finne sted i forkant.¹²

1.3 Teori

Som utgangspunkt for personverntenkning bruker vi personvernidealet. Et ideal vil alltid komme i motsetning til andre idealer. Når vi ser nærmere på personvern i konkrete tilfeller vil vi derfor måtte veie ulike idealer opp mot hverandre.

Interesseteorien,¹³ eller personverninteressene, er en teori som forsøker å kartlegge og beskrive de aspektene ved personvernidealet som til enhver tid er mest aktuelle i samfunnet og den offentlige debatten. I og med at samfunnet er gjenstand for kontinuerlig påvirkning og stadig endring, vil det si at hvilke personvern hensyn og interesser man er opptatt av i samfunnet også kan være gjenstand for endring. Interesseteorien er i så måte en dynamisk teori med et bredt utgangspunkt og kan suppleres etter hvert som samfunnsdebatten skifter fokus. Interessene kan i enkelte tilfeller overlappe hverandre, eller komme i konflikt med andre interesser slik at en kan bli nødt til å gjøre en avveining. Det kan eksempelvis dreie seg om situasjoner hvor hensyn til liv og helse eller sterke økonomiske interesser må veies opp mot personvern hensyn.

Det vil naturlig nok være store forskjeller i befolkningen når det gjelder den enkeltes personverninteresser, samt hvor tungtveiende de oppleves. Dette fordi folk stort sett er forskjellige og har forskjellige erfaringer. Det en viktig side ved personvern at den enkelte

¹² Article 29 Data Protection Working Party (2008, s. 15).

¹³ Teorien med sine interesser og krav er utviklet gjennom ca 30 år. Mange har bidratt ved å supplere eller endre teorien opp igjennom årene. I oppgaven vil vi bruke interessene slik de er fremstilt i Schartum & Bygrave (2004). Dag Wiese Schartum & Lee A. Bygrave, *Personvern i informasjonsamfunnet* (Bergen:Fagbokforlaget, 2004)

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

selv skal kunne vurdere hvilke interesser man ser som viktigst for seg selv. Målet med teorien er uansett ikke å veie interessene opp mot hverandre, men heller å belyse sidene ved personvernidealet, samt å bidra som et verktøy for å belyse personvern som tema.

De mest sentrale interessene for denne oppgaven er:

Interessen i

- innsyn og kunnskap
- å bestemme over tilgangen til opplysninger om egen person

Interessen i innsyn og kunnskap føler vi viktig ettersom det kan se ut som elevene er en gruppe som ikke reflekterer mye over graden av overvåking og utlevering av personopplysninger i dagens samfunn.¹⁴ Det kan i denne sammenheng være hensiktsmessig å informere elevene om forhold ved dette slik at de er bedre i stand til å ivareta egne interesser på området. Slik kjennskap til bruk av personopplysninger om en selv og egne rettigheter knyttet til dette er også en forutsetning for å kunne bestemme over andres tilgang til opplysninger om egen person.

Å kunne bestemme over andres tilgang til opplysninger om egen person angår selve avgjørelsen om å ta i bruk fjernsynsovervåking. På en skole hvor det vurderes overvåking hele døgnet blir både ansatte og elever berørt. Selv om det muligens ligger økonomiske interesser bak ønsket om overvåking fra de som har ansvaret for vedlikehold eller lignende, har de berørte parter en interesse i å bli hørt og tatt alvorlig. Interessen dreier seg om at de berørte skal ha en mulighet til medbestemmelse og samtykke, og er derfor relevant med tanke på bestemmelsesprosesser.

1.4 Om undersøkelsesopplegget

Da vi startet arbeidet med oppgaven måtte vi kartlegge hvilke videregående skoler i Oslo som bruker fjernsynsovervåking. I utgangspunktet gikk vi ut ifra at noe enkelt telefonarbeid

¹⁴ Mer om elevenes forhold til overvåkingen i intervjuene i kapittel 2

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

eller søk i Datatilsynets meldingsdatabase¹⁵ kunne gi oss svar på dette. Dette skulle vise seg ikke å være tilfelle. Verken de vi var i kontakt med i Datatilsynet, Utdanningsetaten (UDE) eller Undervisningsbygg (UBF) hadde oversikt over hvilke skoler som benyttet seg av fjernsynsovervåking og visste heller ikke hvor en slik liste eventuelt kunne finnes. Det bør nevnes at vi senere fikk tilgang til en liste over skoler fra UDE. Denne ble sendt fra Byråden for kultur og utdanning etter direkte forespørsel fra en bystyrerepresentant i Kultur- og utdanningskomiteen (som videresendte svaret til vår kontakt). Svaret fra Byråden kom oss i hende 3 måneder etter at vi kontaktet Rødt Oslos bystyregruppe og ettersom alle direkte henvendelser til UDE ble avvist med at en slik liste ikke eksisterte, kan vi ikke anse denne informasjonen som allment tilgjengelig.

Datatilsynet henviste til egen meldingsdatabase, men denne viste seg å være upålitelig for vårt bruk da den ikke er særlig tilrettelagt for søk i kategorier, som for eksempel "skole". Dessuten fant vi den særdeles tung og vanskelig å finne fram i. Vi kunne heller ikke være sikre på at alle aktuelle tilfeller var meldt inn slik de skal etter popplyl §§31-32. Etter flere forsøk med relevante søkeord og organisasjonsnummer fant vi til slutt én videregående skole som hadde sendt inn melding,¹⁶ samt tre forskjellige meldinger fra UDE der de redegjør for generell behandling av personopplysninger om elever.

Vi endte til slutt opp med å ringe hver eneste videregående skole i Oslo. Over telefon fikk vi bekreftet fra to skoler, Bjørnholt VGS og Sogn VGS, at de benytter seg av fjernsynsovervåking 24 timer i døgnet.¹⁷ Bjørnholt var den ene vi tidligere hadde funnet i Datatilsynets meldingsdatabase. Den tidligere nevnte listen fra UDE bekreftet informasjonen vi fant selv om at det var to aktuelle skoler. Ettersom kun to skoler i Oslo benyttet seg av

¹⁵ Meldingsdatabasen er tilgjengelig slik at alle kan gjøre søk i den og finnes på følgende lenke:

http://www.datatilsynet.no/templates/article_211.aspx

¹⁶ Datatilsynet (2007), *melding 30533*. Reg. dato [27.07.2010] URL:

http://hetti.datatilsynet.no/melding/report_view.pl?id=30533. Lesedato [1.2.2010]

¹⁷ Det er totalt 22 offentlige videregående skoler i Oslo

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

fjernsynsovervåking var det lite aktuelt med en større kvantitativ undersøkelse. Vi mener likevel det er interessant å ta de to skolene vi har funnet i nærmere ettersyn.

Vårt inntrykk er at det er usikkerhet rundt fjernsynsovervåking og ansvar hos de forskjellige instanser vi var i kontakt med innledningsvis. Hvem som vet ditt eller har oversikten over datt er ikke gitt av seg selv, og i enkelte tilfeller fikk vi motstridende opplysninger.

Oppstarten av arbeidet var derfor preget av å bruke en del tid på telefonsamtaler og e-post for at vi selv skulle få oversikt over aktører og skoler. Vi valgte å henvende oss direkte til skolene med fjernsynsovervåking. Det skal sies at skolene var imøtekommende og virket interessert i å hjelpe oss med det vi måtte lure på etter at vi først initierte kontakt med dem.

2. Datainnsamling: Intervjuer

For å få klarhet i skolenes syn på bruken av fjernsynsovervåking, valgte vi å kontakte de aktuelle skolene for intervjuer med den eller de skolen anså som ansvarlige for selve fjernsynsovervåkingen. På Sogn videregående skole ble vi henvist til rektor som ansvarlig for den løpende vurderingen av overvåkingen. Hun henviste oss til driftsleder på skolen for svar på tekniske spørsmål, men gav oss mesteparten av informasjonen selv. På Bjørnholt skole ble vi henvist til driftsleder som hadde ansvaret for alt av drift, samt fortløpende vurderinger av skolens overvåkingssystemer. Etter å ha snakket med de ansvarlige ansatte kontaktet vi også elevrådslederne på begge skolene i et forsøk på å kartlegge elevenes syn på bruk av fjernsynsovervåking. På Sogn videregående skole fikk vi intervjuet elevrådslederen, men på Bjørnholt skole var vi, på grunn av manglende tilbakemeldinger, dessverre ute av stand til å avtale et intervju, verken personlig eller på e-post. Det ble sendt referater fra intervjuene til de involverte og de fikk mulighet til å komme med innsigelser om vi skulle ha oppfattet noe feil, eller om de skulle ønske andre endringer. Ingen av intervjuobjektene ønsket å endre på teksten vi sendte dem. Under har vi skrevet en sammenfatning av intervjuene.

2.1. Sogn: Intervju på Sogn videregående skole

På Sogn videregående skole ble vi presentert for rektor Elin Stavrum som den ansvarlige for fjernsynsovervåkingen. Etter intervjuet med henne blir vi henvist videre til driftsleder Egil

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Tvidal som hadde bedre oversikt over det rent tekniske. En uke etter dette reiste vi tilbake til Sogn videregående skole for å snakke med elevrådsleder Ricky Earl Myhre.

2.1.1. Praktisk informasjon

Sogn videregående skole (heretter Sogn) er den største videregående skolen i landet med 1700 elever. Elevene består av 1200 yrkesfaglige elever, 2-300 ungdommer på norskopplæring og 2-300 på voksenopplæring.

Det er 5 overvåkingskameraer på skolen, og det overvåkes 24 timer i døgnet. Det er flere skilt på området der det informeres om fjernsynsovervåkingen, men ingen som inneholder informasjon om behandlingsansvarlig.¹⁸

Egil Tvidal kunne fortelle oss at det var han og daværende rektor som bestilte en pakkeløsning med kamera og kjøreporter fra Securitas i 2003. De som sitter i resepsjonen har monitører ved siden av seg og kontrollerer hvem som slipper inn på skolens område i kombinasjon med fjernstyrt bom. Dette er hovedsakelig vareleveranser og lignende. Det kan allikevel være problematisk fordi enkelte biler "legger seg på hjul" bak kjøretøyet foran, og kommer seg inn på den måten. Man har liten kontroll på de gående, ettersom det ikke er noen adgangskontroll for dem. Enkelte gående omgår også fjernsynsovervåkingen ved å snike seg inn gjennom et av hullene i gjerdet rundt Sogn.

I kantina er det fjernsynsovervåking over disken på grunn av stjeling. I intervjuet ble det presisert at kameraene på ingen måte erstatter mennesker som holder oversikt, men at de er supplerende. Det er kantinepersonellet som har adgang til disse monitorene, og det kjøres på et eget system uavhengig av det som ellers brukes på skolen. Forøvrig nevner rektor at kantina er en del av driften til skolen, og det er kun praktiske årsaker som gjør at de kjører på eget system. Det er også ett kamera som peker mot kantinedørene og ett som peker mot elevparkeringsen. Slik vi forstod det, lagres disse opptakene på server og gjennomgås kun ved behov.

¹⁸ Jmfr. popplyl § 40 mer om dette i kapittel 3.3.3 *Informasjon og skilting*

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Bygget er i bruk utover vanlig skoletid. Blant annet er det et offentlig bad i bygget som benyttes av svømmeklubben både på kveldstid og i helgene.

Foto: 1 Google Earth

Oversiktsbilde 1: omtrentlig plassering de 5 overvåkingskameraene på Sogn.

2.1.2 Prosessen i forkant

Elin Stavrum forteller oss at de har hatt fjernsynsovervåking i 10-12 år. Stavrum begynte som rektor på Sogn for omtrent 4 år siden, og var ikke delaktig i beslutningsprosessen selv.

Hun kan fortelle oss at årsaken til at de har fjernsynsovervåking på Sogn, var at man på den tiden opplevde et behov for økt kontroll og oversikt over elevers og andres bevegelser på skolen. Man hadde store problemer med blant annet vold, narkotika og utenforstående som var inne på området. Det var for eksempel gjenger og narkotikalangere som ønsket å være i kontakt med elevene. Man ønsket altså å øke sikkerheten for elevene på skolen – og elevene ønsket også dette selv.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Initiativet kom i stor grad fra elevene selv som ønsket en tryggere hverdag på skolen. De ønsket bedre kontroll over hvem som befant seg på skolens område. Stavrum mener at avgjørelsen ble tatt i samråd med elevrådet og voksne ansatte.

Tvidal kan bekrefte at det hadde mye med sikkerhet å gjøre, også trafikksikkerhet. Biler fra utenforstående "kunne komme kjørende i 100 km/t der elever krysset veien". Videre nevner han at det å beskytte bygget og området mot hæverk også ble brukt som argument for å få fjernsynsovervåking den gang, men hovedargumentet man brukte var hele tiden elevenes sikkerhet.

Ricky Earl Myhre har derimot inntrykk av at avgjørelsen om å ta i bruk fjernsynsovervåking var "noe ledelsen bestemte", uten at elevene var involvert i prosessen

Ettersom Elevorganisasjonen er interessert i beslutningsprosessen spør vi om det finnes noen møtereferater eller dokumenter som kan vise hvilke vurderinger som ble gjort den gang avgjørelsen ble tatt. Dette er Stavrum usikker på, men hun antar at det "vil nok ha vært behandlet korrekt hele veien igjennom". "Dette var en stor sak den gang det skjedde", så hun har all tro på at det vil ha vært en "demokratisk behandling av saken." Det har ikke vært noen skriftlig dokumenterte vurderinger av grunnlaget for overvåkingen i ettertid, og som vi skal komme tilbake til, later elevene til å være fornøyd med å ha kameraer i skoleverdagen sin.

2.1.3 Spesielle utfordringer

Stavrum mener at man har et større problem på Sogn enn på andre steder, nettopp fordi bygningsmassen, skoleområdet og elevmassen er stor. Dette gjør det vanskelig å holde oversikten overalt, spesielt med utenforstående på området.

Hun mener videre (og dette gjelder alle skoler) at når man på ett eller annet tidspunkt begynner å bruke mye penger på å rette opp hæverk, tagging og lignende, vil fjernsynsovervåking blir vurdert. Det kan i slike tilfeller være et godt middel for å få senket kostnadene. På Sogn er utstyret ganske dårlig, så det har først og fremst en forebyggende effekt. Det fører til at elevene tror de er grundigere overvåket enn de egentlig er.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Elevrådslederen mener at media har mye av skylden for Sogns dårlige rykte, fordi "de overdriver mange hendelser som har med skolen og gjøre". "Sogn er tross alt en av Skandinavias største skoler, så det er naturlig at den får mye oppmerksomhet, men dette er ikke alltid positiv oppmerksomhet", sier Myhre. "I tillegg er det mange flerkulturelle her med de problemer det kan medføre." Mange bruker også Sogn som en unnskyldning. Det er ikke mye bråk på Sogn lenger, men havner elever i bråk utenfor Sogn, kan de gjerne skylde på at det er fordi de kommer fra Sogn. "Media skaper en selvoppfyllende profeti", mener han.

2.1.4 Sikkerhet og rutiner

Stavrum sier man følger forskriftene når det gjelder rutinene for lagring og sletting. Driftssjefen bekrefter at dette er tilfelle, alt skal være i henhold til Datatilsynets regler. Det filmes 24 timer i døgnet og opptakene ligger ikke tilgjengelig på felles nettverk. De ligger på et eget lukket system med servere bak låste dører på skolen.

De som i utgangspunktet har tilgang til opptakene, er driftsleder og den konfliktforebyggende Miljøgruppen. Miljøgruppen er ansatte ved Sogn som har som hovedoppgave å lage et trygt og voldsfritt miljø på skolen. De arrangerer også ulike aktiviteter og trivselstiltak for elevene.¹⁹ De bruker opptakene etter behov. Stort sett dreier det seg om å få en oversikt over et hendelsesforløp i forbindelse med en konflikt eller lignende.

Ved opprettelsen av systemet ble fjernsynsovervåkingen på Sogn meldt inn til Datatilsynet. Både rektor og driftsleder er enige i at det er rektor som er den behandlingsansvarlige.

Når det gjelder faste rutiner på gjennomgang og funksjonalitet ved fjernsynsovervåkingen føler Tvidal at de er på litt "gyngende grunn", men at det har på mange måter ikke vært behov for det. Spesielt siden man har erfart at Sogn har blitt roligere og tryggere for elevene.

¹⁹ Oslo Kommune Utdanningsetaten Sogn vgs (2009). *Hvem, Hva, Hvor – Det nødvendige håndlag for skoleåret 2009/10*. URL: http://www.sogn.vgs.no/aktuelt/Aktuelt/images/Hvem_hva_hvor_webk.pdf [Lesedato 20.04.2010]

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Elevene får informasjon om fjernsynsovervåking gjennom skilting samt muntlig informasjon til elevene på første skoledag. Det at det er fjernsynsovervåking på skolen og hvorfor man har det, er "noe elevene er klar over", ifølge Stavrum.

Elevrådslederen forteller oss at overvåkingsbildene blir tatt opp på bånd, men at det sjelden blir brukt. Kun "når det har vært store slåsskamper og andre alvorlige hendelser". I tillegg vet han at opptakene blir slettet etter hvert. Det skal også mye til for at man får se på opptakene. Han vet dette fordi en kamerat var involvert i en episode der de ønsket å se opptaket for å kunne oppklare et tyveri. Dette var informasjon han fikk da han ba om den, ikke noe han ble tilbudt. På en måte syns han at det er helt OK, ettersom det kan ha en bedre forebyggende funksjon på denne måten. Forøvrig vet de fleste at de skal snakke med Miljøgruppen om de vil se på opptak.

Han sier videre at det "på en måte hadde vært greit om skolen informerte om hva fjernsynsovervåkingen brukes til og hva den ikke brukes til". Man vet jo at det er fjernsynsovervåket i og med at det er flere store skilt på skolens område. "Men igjen, på den andre siden, så har det en viss preventiv virkning det at man ikke vet om kamera blir brukt til å buste folk for røyking eller ei", sier Myhre. "Det er ikke å lyve, bare å holde unna litt informasjon."

2.1.5 Bruk og erfaringer

Som nevnt er det først og fremst Miljøgruppen som benytter seg av opptakene. Politiet blir først koblet inn i saker der det har foregått noe kriminelt. Involverte elever kan også bli med for å se på opptakene. Til tross for at de er synlige på opptakene, nekter de ofte for at det er dem det er opptak av. "I slike tilfeller blir det påstand mot påstand, og man får ikke løst saken", sier Stavrum. En av årsakene til dette er at opptakene fra fjernsynsovervåkingen er utydelige, noe som igjen fører til at saken blir henlagt av politiet. Stavrum nevner at Majorstua politikammer derfor er flinke til å jobbe med forebyggende tiltak for elevene.

Stavrum mener at kameraene har en god forebyggende effekt for en stor elevgruppe, men ikke for "den lille gruppen som ville gjort det uansett".

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Stavrum sier det ikke er fjernsynsovervåkingen og mulighetene det gir som er det viktigste for å få løst problemene ved skolen. Hun sier de prioriterer menneskelig kontakt i tillegg til skolemekling og Miljøgruppen. Stavrum føler at ved å balansere fjernsynsovervåkingen med andre tiltak rettfærdiggjør man bruken av overvåkingen.

Tvidal kan ellers nevne at de ikke har brukt opptak fra fjernsynsovervåking på lang tid. Det har i utgangspunktet en god preventiv effekt.

Myhre utdyper at det er flere tiltak på skolen enn kun fjernsynsovervåking. Det er blant annet en politimann som jobber fast på Sogn. Han stiller opp i uniform og har eget kontor på skolen. Elevrådslederen har stor tro på dette tiltaket. Når det gjelder Miljøgruppen består den kun av tre stykker, og "det er umulig for dem å være på alle steder samtidig".

2.1.6. Fremtidsutsikter

Stavrum forteller at hun hadde et møte med skolens driftsstyre 1.3.2010. Elevene vil gjerne ha enda mer fjernsynsovervåking, spesifikt over fellesarealene, også innendørs. Det er blant annet en lang gang i korridoren frem mot kantinen som ønskes overvåket. Her er det de voksne som er tilbakeholdne.

Driftsstyret mener det er tidkrevende å bruke fjernsynsovervåking ettersom det å finne frem til rett opptak kan være omfattende. I tillegg er mange av opptakene dårlige og man skal treffe veldig riktig for å få særlig nytteverdi ut av opptakene. De voksne argumenterer også prinsipielt. Man ønsker ikke et overvåkingssamfunn. Derfor har driftsstyret satt en stopper for utvidelser av fjernsynsovervåkingssystemet inntil videre.

Stavrum nevner videre at dette er en sterk argumentasjon fra de voksnes side, det er de som er motstandere av fjernsynsovervåking, mens motforestillinger er totalt fraværende hos de unge. "De har et mer praktisk syn på fjernsynsovervåking enn et prinsipielt syn", og de ønsker at det skal være flere kameraer på Sogn.

Vi lurer på hva det er elevene er bekymret for og hvorfor elevrådet har uttrykt ønske om mer fjernsynsovervåking. Stavrum forteller at det er sin egen sikkerhet de er bekymret for. De ønsker ikke mer vold, mobbing og hærverk.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Elevrådslederen utdyper videre at han på eget initiativ fikk med Elevrådet på tanken om å få opp flere kameraer. Han mener "det ideelle hadde vært å få dem før russesesongen for å bedre elevenes sikkerhet", og er opptatt av at det skal virke forebyggende.

Elevrådslederen mener kameraer kan forhindre hærverk på toaletter ved at de peker mot inngangen til toalettet. Han antar også det kan hindre tilløp til branner. Videre mener han at "med kamera vinklet i riktig retning" vil man kunne tidfeste når ting skjedde og hvem som gjorde hva. Dette vil trolig være med på å kunne forhindre slåsskamper. Det koster også mye for skolen å rydde opp, så det vil også være kostnadsbesparende for skolen med flere kameraer som er til hjelp for å forhindre hærverk og lignende. Elevrådslederen kan fortelle oss at det er mange av elevene som snakker med ham om hærverk og lignende, og som ønsker seg mindre av dette.

Videre sier han at "skolen er et offentlig område og det burde være opp til skolen selv å kunne bestemme om man skal sette opp kamera". Noen synes det er ubehagelig å ha kamera rettet mot seg. "Man må ta med i betraktningen at man er overvåket mye allerede" (butikker osv), sier Myhre. "Dette er forebyggende tiltak og man ønsker å gjøre det samme på skolen, å bruke fjernsynsovervåking til dette formålet, forebyggende." Elevrådslederen ser på fjernsynsovervåking som en normal del av hverdagen og han tror ikke elevene tenker mye på kameraer eller personvern i det hele tatt.

For å oppsummere intervjuet og holdningene man har om fjernsynsovervåking på Sogn Videregående skole vil vi gjerne sitere Stavrum når hun sier: *"Når man snakker om disse tingene, skal man være klar over at det er en stor forskjell mellom den prinsipielle greia voksne har og den praktiske tilnærminga ungdom har. De har ikke noe i mot å bli overvåket. Jeg har møtt det samme på flere andre skoler. Jeg tror at ungdommen som vokser opp i dag er vant til å vise seg frem og være synlig (facebook osv). Det kan hende at ungdommen som vokser opp i dag aldri vil ha den holdningen vi har. Nettopp fordi man er vant til å legge seg ut og være synlig".*

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

2.2. Bjørnholt: Intervju på Bjørnholt skole

På Bjørnholt skole ble vi henvist til driftsleder Agnar Andersen som den ansvarlige for driften av overvåkingsutstyret. Ettersom Andersen er ansvarlig for både det formelle rundt overvåkingen og den daglige driften av utstyret, var han den eneste ansatte vi snakket med på Bjørnholt skole. Vi forsøkte også å avtale intervju med elevrådslederen på skolen, men vi var ikke i stand til å få ham til å stille opp til intervju verken personlig eller per e-post.

2.2.1. Praktisk informasjon

Bjørnholt skole er en helt ny videregående skole, bygget i 2007. Tidligere var det kun en ungdomsskole mens det nå er både videregående og ungdomsskole. Ungdomsskolen er ikke i den samme bygningsmassen som den videregående skolen, og den har heller ikke fjernsynsovervåking.

Det er 21 utvendige kameraer på skolen som overvåker bygningsmassen og inngangspartier. Det er to skilt på området som forteller om fjernsynsovervåkingen..

Foto: 2 Google Earth

Oversiktsbilde 2: Plassering av de overvåkingskameraer vi ble opplyst om på Bjørnholt. Store sirkler er stativer med 2-3 kameraer på.

2.2.2 Prosessen i forkant

Ingen lærere, andre ansatte eller elever var involvert i avgjørelsen om å ta i bruk overvåkingen. Dette var fordi systemet ble satt opp under byggingen av skoleanlegget, og fjernsynsovervåkingen ble tatt i bruk idet skolen startet. Det fantes altså ingen elever eller ansatte på skolen da avgjørelsen ble tatt.

"Fjernsynsovervåking på Bjørnholt er et pilot- og prøveprosjekt, og unikt sådan", sier Agnar Andersen. Prosjektet har som formål å forhindre tagging og hærverk. Noe av det første Andersen kan fortelle oss er at fjernsynsovervåkingen fungerer og at de reagerer meget raskt. Fra regelbruddet oppdages til de tar affære ovenfor elevene tar det sjelden mer enn 5 minutter. Dette innebærer at det meste som skjer i skoletiden tas mer eller mindre på fersken. De har ingen skrevne retningslinjer på hvordan fjernsynsovervåkingen kan benyttes.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Man har kun uskrevne retningslinjer og "disse er alle involverte inneforstått med". Andersen presiserer ikke i detalj hva retningslinjene går ut på, men gir et klart inntrykk av at lovbrudd og vold er hovedmålet for fjernsynsovervåkingen. Mindre ting som for eksempel røyking på skolens område blir ikke slått ned på.

2.2.3 Spesielle utfordringer

Andersen mener at tyveri, hærverk, innbrudd og vold er problemer man har på alle skoler, men at "noen skoler er mer utsatt enn andre og har dermed større behov for fjernsynsovervåking".

Dette er når skolen(e) ligger spesielt usjenert til og de som utfører hærverk og innbrudd har mulighet til å arbeide uforstyrret over lengre tid, eller skolen har spesielt aktuelle vegger for tagging og andre type hærverk.

Andersen mener bestemt at fjernsynsovervåking fungerer. Ikke bare for å være avskrekkende, men også når det gjelder oppklaring av innbrudd, hærverk og voldelige episoder. Han nevner videre at etter de første ukene, har både metallvegger og betongvegger fått være i fred for tagging.

På Bjørnholt har man nulltoleranse for kriminalitet. I de tilfellene der kameraene fanger opp en kriminell handling, involveres først Miljøteamet²⁰, så eventuelt politiet. Nulltoleransen innebærer at eleven blir straffet. De episodene som er oppklart har som regel blitt straffet med utvisning i 3-5 dager.

2.2.4. Sikkerhet og rutiner

Andersen vet ikke om det er etaten eller undervisningsbygg som sitter med behandlingsansvaret. Det han kan fortelle oss er at det er han som sitter på teknisk

²⁰ Miljøteamet er en samling av ansatte, rådgivere og lærere som organiserer aktiviteter og i tillegg prøver å hjelpe og veilede elever. I tillegg organiserer de aktiviteter for elevene. De er en del av et bydelsomfattende tiltak. APO er også en del av miljøteamet.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

informasjon som rutiner for sletting og drift, samt vedlikeholdsinstruksjoner. Selv har han ingen skriftlige instruksjoner fra utdanningsetaten.

Vi spør om hvordan rutinene rundt lagring og sletting fungerer. Her presiserer Andersen at de følger gjeldende lover og regler, opptakene er kun lagret i 7 dager før de så slettes automatisk. Kun Andersen sitter på passordet som gjør det mulig å kunne se opptakene. I tillegg til passordet er serverne fysisk beskyttet ved at de ikke er lokalisert på skolen. De driftes av en ekstern leverandør (databehandler)²¹ for å sikre informasjonen mot misbruk.

Det gis ingen spesiell informasjon til elevene. Andersen mener de kjenner til fjernsynsovervåkingen ettersom "kameraene er synlige og det er skiltet". Skulle noen be om informasjon, vil de selvfølgelig få svar.

Datatilsynet har ikke vært på befaring på Bjørnholt. Driftsleder er den som er notert med det daglige ansvaret i meldingen, og formålet er i meldingen definert som utvendig overvåking av anlegg. Andersen sier han har sett meldingen, men det var ikke han som skrev den.²²

Hittil er det ingen på Bjørnholt som har spurt om innsyn. Om en elev mener han eller hun er feilaktig beskyldt for å ha gjort noe ulovlig, er det en saksgang man må gjennom for å få se opptaket. "Bevisbyrden ligger hos eleven og det er denne som må klage til rektor, eventuelt til politiet", mener Andersen. Er eleven under 18 år, så er det foreldrene som må gjøre dette.

2.2.5. Bruk og erfaringer

Bjørnholt har jevnlig vurdering av fjernsynsovervåking som virkemiddel, men ingen skriftlig dokumentasjon på disse evalueringene. Den jevnlige vurderingen baseres på resultatene man får av overvåkingen. Det vil si at man får tatt tak i ting som skjer kort tid etter at de

²¹ Jmfr. popplyl § 2 nr.5. "databehandler: den som behandler personopplysninger på vegne av den behandlingsansvarlige"

²² Datatilsynet (2007), *melding 30533*.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

skjer. Man har da ingen skriftlig vurdering, men løpende idet Miljøteamet får den assistansen de trenger.

De endrer litt på kameraposisjoner hvert år ettersom de oppdager områder med større eller mindre behov for kameradekning. Hittil er det kun utearealer som er overvåket.

Erfaringsmessig er fjernsynsovervåking mest brukt når det har vært hendelser man må oppklare. Andersen presiserer at de aldri vil benytte seg av opptak der man ikke er helt sikre på hvem som er på opptakene. Ingen beskyldes for noe med mindre det er helt klart hvem det gjelder.

Det har vært stor nedgang i hærverk og innbrudd, men ikke voldshendelser. Ved å ta i bruk fjernsynsovervåking har man fått nærmere 100 % oppklaringsrate når det gjelder kriminalitet som tyveri, hærverk og slåsskamper. Ved hjelp av opptakene kan man også se på hendelsesforløpet for å se hva som faktisk har hendt. Det første halvåret var det en del innbrudd, men det er det slutt på nå ettersom nesten alle ble tatt. Dette gjaldt innbrudd utført av både elver og andre.

Andersen mener det er behov for å filme i skoletiden for å kunne få bukt med kriminaliteten som foregår da. Dette gjelder spesielt for å ta gjerningsmenn når det har vært slåsskamper. Ikke bare for å kunne sjekke hva som har foregått i en slåsskamp, men også for å kunne sjekke påståtte hendelser, slik at uskyldige kan bli "frikjent", og man får avkreftet handlinger som ikke har skjedd.

Vi spør om ikke voksne i skolegården kunne vært med på å forhindre denne slags hendelser, og løse situasjoner som oppstår. Andersen forklarer at med 30,000 kvm skole og 7 måls tomt, er det umulig å ha voksne tilstede overalt hele tiden. Han påpeker også at Bjørnholt er en spesiell skole i så måte, da de ikke har en tradisjonell skolegård. Undervisningsopplegget er også annerledes. Undervisningen foregår på forskjellige tidspunkt for ulike klasser og dermed er det heller ikke felles friminutt. Undervisningen foregår i auditorium, fellesrom eller grupperom.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Når vi spør om skolen har noen dialog med elevrådet angående bruk av fjernsynsovervåking, svarer Andersen negativt på dette. Elevrådet har heller ikke tatt kontakt og uttrykt at de ønsker noen dialog angående dette.

2.2.6. Fremtidsutsikter

Andersen ser det som uaktuelt å slå av kameraene på dagtid.

På Bjørnholt ønsker man endring av de tekniske funksjonene man har i dag. De ønsker blant annet at når alarmen går, skal vaktelskapene få tilgang til ferske opptak for å se hendelsesforløpet før alarmen ble utløst og vurdere om de trenger politi eller det er branntilløp e.l.. I dag har vekterselskapet kun tilgang til live-feed fra kameraene. Andersen mener de ikke skal ha mulighet til å lagre noe av informasjonen for senere bruk.

Det er ønskelig å overvåke garderobeskap i fellesområder inne i bygget og de vil be om tillatelse til det. Årsaken til dette er at alle elevene har bærbare laptop, bøker og annet elektronisk. Mye blir stjålet fra garderoberne og man ønsker å hindre dette. På Bjørnholt har de 1100 laptop fordelt på elevene og de ansatte.

Noe overraskende sier Andersen mot slutten av intervjuet at de ikke ønsker det skal være fokus på kameraene ovenfor elevene *"Ikke la elevene få vite at det er kamera, og heller la dem gjøre feilene, for da tar vi dem."*

3. Drøfting

3.1. Prosessen i forkant av at fjernsynsovervåking tas i bruk

Det er flere internasjonale konvensjoner som er med på å beskytte barns personvern og medbestemmelsesrett. Vi har nevnt EMK artikkel 8, FNs Barnerettighetskonvensjon artikkel 12 og 16 og FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 25 og 26. I tillegg skal *interessen i å bestemme over tilgangen til opplysninger om egen person* også ivaretas.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Fjernsynsovervåkingen de to skolene benytter seg av anses som "behandling av personopplysninger".²³ For å kunne behandle personopplysninger må man ha et behandlingsgrunnlag hjemlet i ett av punktene under popplyl § 8. Ved fjernsynsovervåking vil dette normalt være § 8 bokstav f.²⁴ Dette punktet sier at behandlingen må være nødvendig for:

"at den behandlingsansvarlige eller tredjepersoner som opplysningene utleveres til kan vareta en berettiget interesse, og hensynet til den registrertes personvern ikke overstiger denne interessen."

Det kan i enkelte tilfeller tenkes at popplyl § 8 bokstav c kan benyttes som behandlingsgrunnlag. Her er grunnlaget isåfall at behandlingen av personopplysninger er nødvendig for å beskytte den registrertes liv og helse.

Både internasjonalt og nasjonalt regelverk bekrefter barn og unges rett til eget privatliv, og rett til å bli hørt og kunne komme med sine egne meninger. Vi tolker det slik at disse artiklene sier at barn og unge har rett til å bli hørt når det gjelder fjernsynsovervåking på skolens område. I følge barnelova § 31 har barn rett til å uttale seg og komme med sine meninger fra de er 7 år.²⁵ Retten til å uttale seg og bli hørt blir lagt større vekt på jo eldre de blir. Representanter for barn og unge, det være seg foreldre eller andre, skal også kunne uttale seg. Når det gjelder en så drastisk inngripen i ungdoms hverdagsliv som fjernsynsovervåking i skolegården, bør deres syn fremmes i prosessen før man fatter et vedtak om fjernsynsovervåking.

Det er tydelig mangel på dokumentasjon rundt selve avgjørelsesprosessen i tillegg til at de parter som den gang tok avgjørelsen ikke lenger er tilstede på Sogn Vgs. Dette har gjort det vanskelig å kommentere motforestillingene mellom rektor og elevrådslederen der

²³ Som beskrevet i popplyl § 2 nr. 2

²⁴ Endelig kontrollrapport saksnr: 08/00413 s. 4

²⁵ Lovdata (1982): Barnelova. URL: <http://www.lovdata.no/all/tl-19810408-007-006.html>. Lesedato [20.05.2010]

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

førstnevnte mente elevene var involvert og at de også tok initiativ til fjernsynsovervåkingen, og sistnevnte mente dette var noe "ledelsen bare bestemte".

Til tross for manglende dokumentasjon ser det ut til at det eksisterer en enighet hos alle parter om at det var elevenes sikkerhet som var avgjørende for at man fikk fjernsynsovervåking på Sogn. Det var elevenes sikkerhet, samt hensyn til liv og helse som veide tyngst. Tatt i betraktning de urolige tilstander som var ved Sogn er det vanskelig å argumentere mot denne avgjørelsen når det gjelder den utvendige fjernsynsovervåkingen som fokuserer på adgangskontroll.

Når det gjelder fjernsynsovervåkingen inne i selve skolebygget, er gruppen av en annen oppfattning. I kantinen er det satt opp fjernsynsovervåking for å begrense tyveriene fra kantinedisken. Slik vi har forstått det, har fjernsynsovervåkingen på nåværende tidspunkt kun en avskrekkende effekt ettersom opptakene er av dårlig kvalitet og det er vanskelig å bevise hvem som faktisk gjør noe galt på opptakene. Dette virker mer som man direkte overvåker elevene fremfor å gjøre deres hverdag sikrere. Det samme gjelder for fjernsynsovervåkingen ved inngangen til kantina.

Når det gjelder den manglende prosessen i forkant av fjernsynsovervåking på Bjørnholt, blinker alle varselslamper. Verken ansatte, elever eller foresatte var på noen måte involvert i beslutningsprosessen. Dette var tilsynelatende noe som ble avgjort av UBF/UDE før skolen ble tatt i bruk.

Agnar Andersen nevnte at skolen ved siden av, Bjørnholt Ungdomsskole, har opplevd en nedgang i tilfeller av hærverk etter at kameraene dukket opp rundt nabobygget. Dette tyder på at de opplevde problemer med hærverk på ungdomsskolen og det er mulig frykten for skader på et dyrt prestisjebygg fikk all vekt i beslutningsprosessen.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Dersom man vurderer å benytte seg av fjernsynsovervåking av et skolebygg, bør man ta hensyn til uttalelser fra *Artikkel 29-gruppen*. Dette er et EU oppnevnt organ som skal følge med på hvordan personvernreglene etterleves i EU og EØS området.²⁶

"Artikkel 29-gruppen kom med et arbeidsdokument i 2008 der de går igjennom beskyttelsen av barns persondata og foreslår retningslinjer skoler bør benytte seg av, også når det gjelder fjernsynsovervåking. Gruppen sier at det er en økende tendens til å benytte seg av fjernsynsovervåking av sikkerhetsårsaker. De mener at dette er en såpass stor inngripen i privatlivet at det bør vises spesiell omhu når man først har bestemt seg for å bruke det. Det skal kun brukes når det er strengt nødvendig og når andre muligheter ikke er tilgjengelige."²⁷

Gruppen sier videre at før installasjon, skal man på forhånd ha diskutert dette grundig sammen med lærere, foreldre elevrepresentanter og blant annet gå igjennom målene for bruken av fjernsynsovervåking.

Uansett tilfeller av fjernsynsovervåking skal barna, resten av skolens populasjon og deres representanter være informert om at fjernsynsovervåking foregår. De skal også få vite hvem som er behandlingsansvarlig og formålet med fjernsynsovervåkingen."²⁸

Også Personvernkommissjonen²⁹ støtter dette arbeidet "...kommissjonen [støtter] både EU og Datatilsynets vurdering av at barn fortjener respekt for sitt privatliv på sin "arbeidsplass". støtter kommissjonen både EU og Datatilsynets vurdering av at barn fortjener respekt for sitt privatliv på sin "arbeidsplass". De bør kunne forvente "private soner" også i skolegården, det vil si områder hvor de kan opptre fritt og uten at voksne holder dem under oppsikt. Selv om

²⁶ Datatilsynet (2004). *Artikkel 29-gruppen: uttalelse om kameraovervåking*. URL: http://www.datatilsynet.no/templates/article_398.aspx. [Lesedato 01.03.2010]

²⁷ Article 29 Data Protection Working Party (2008, s. 15),

²⁸ Article 29 Data Protection Working Party (2008), *Working Document 1/2008 on the protection of children's personal data (General Guidelines and the special case of schools)*. URL: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2008/wp147_en.pdf [Lesedato: 15.02.2010]. Fritt oversatt av Jorunn M. Ellen

²⁹ Personvernkommissjonen ble nedsatt av Regjeringen den 25. mai 2007 for å utrede hvordan personvernet ivaretas i Norge, hvilke utfordringer som venter og hvilke tiltak som kan gjøres for å styrke personvernet. Personvernkommissjonen kom med sin rapport 13. januar 2009.

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

*opptakene ikke er tenkt brukt til slik overvåking av eleven, må følelsen av at det er ubehagelig å bli iaktatt, respekteres.*³⁰

Datatilsynets holdning er at det normalt ikke skal brukes fjernsynsovervåking på områder der elevene ferdes og oppholder seg i skoletiden. Det bør nevnes at visse steder er uproblematisk å holde overvåket, som for eksempel inngang til serverrom, dør opp til tak og lignende ettersom dette er steder elevene normalt sett ikke skal ferdes. Skolen som bygg og som fysisk verdi, bør selvfølgelig beskyttes mot hærverk, tagging osv. Det er ikke dermed sagt at ikke andre mer hensiktsmessige virkemidler bør prøves ut før man tar i bruk fjernsynsovervåking.³¹

Beslutningen bør også ha en politisk forankring. Det vil si at det bør ha vært en åpen debatt mellom kommunens politiske partier der det utformes generelle retningslinjer for bruk av fjernsynsovervåking i skolen. I vår ringerunde til skolene i Oslo opplevde vi at flere av skolene var usikre på hva de fikk lov til å benytte seg av, og dette forsterker inntrykket av at det et behov for en klar og enhetlig strategi for benyttelse av fjernsynsovervåking i skolen.

Selve avgjørelsen bør for eksempel ikke tas i en gruppe som kun vil være opptatt av økonomiske verdier (eksempelvis kommunens ansatte for bygg og anlegg), og her må man være kritiske. Det bør ligge en helhetlig vurdering til grunn. Både ansatte, elever og læringsmiljø bør tas med i vurderingen, ikke bare isolerte formål som å forhindre hærverk, innbrudd og tyveri.

Vi kan ikke se at rådene fra *Artikkel 29-gruppen*, Datatilsynet eller personvernkommissjonen har blitt tatt hensyn til da avgjørelsen ble tatt om å benytte fjernsynsovervåking på Bjørnholt. Vi innser at det er vanskelig å hente inn meninger fra elevrepresentanter på en

³⁰ Fornyings – og administrasjonsdepartementet (2009). NOU 2009:1 Individ og integritet, Personvern i det digitale samfunnet. URL <http://www.regjeringen.no/pages/2143156/PDFS/NOU200920090001000DDDPDFS.pdf>. Lesedato [03.02.2010]

³¹ Ref "Retningslinjer om hærverksforebyggende tiltak i oslo-skolen"

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

skole som ikke var bygget på det tidspunktet avgjørelsen ble tatt, men elevene bør allikevel involveres i den videre evalueringsprosessen.

3.2. Spesielle omstendigheter

Både på Bjørnholt og Sogn hevder de at en av de store utfordringene med akkurat deres skole og deres situasjon, er at det er veldig store skoler med store skoleområder. Bjørnholt er i tillegg svært lite synlig fra nærliggende områder. Dette gir uvedkommende mulighet til å kunne jobbe uforstyrret på kvelds- og nattestid.

Enkelte ganger på fjernsynsovervåking aksepteres. Visse skoler er faktisk i en spesiell situasjon. Skolen kan være nabo til kriminelle miljøer, som for eksempel miljøet rundt et hospits. Skolen kan dermed ha gigantproblemer som de prøver å løse, blant annet ved bruk av fjernsynsovervåking. I tilfeller som dette kan fjernsynsovervåking også komme den registrerte til fordel.

I henhold til popplyl § 38, kan man kun benytte fjernsynsovervåking der ”en begrenset krets av personer ferdes jevnlig” dersom det er et ”særskilt behov” for dette. I sin kontrollrapport fra Lørenskog kommune sier Datatilsynet:

”Formuleringen ”begrenset krets av personer” må ikke forstås som et krav til at antallet personer må være lite.(...) Tilsynet anser at kravet i personopplysningslovens § 38 gjør seg gjeldende for(...) overvåking i skolegården innenfor skoletiden.”³²

Størrelsen på skolen er altså ikke et tilstrekkelig *særskilt behov* i seg selv. På tross av en stor bygningsmasse kreves flere tungtveiende interesser for at fjernsynsovervåking skal kunne benyttes på dagtid.

³² Datatilsynet (2008). *Endelig kontrollrapport – saksnummer 08/0041*, s. 6

3.3. Regelverk og rutiner

3.3.1 Behandlingsansvar

Det er ikke vår hensikt i denne oppgaven å gå i detaljert diskusjon om hvem som er behandlingsansvarlig for fjernsynsovervåkingen i vår sammenheng. Allikevel mener vi at det er hensiktsmessig å berøre emnet da den behandlingsansvarlige er den som til syvende og sist sitter med det juridiske ansvaret for bruk av fjernsynsovervåkingen og eventuelt misbruk av den. Popplyl § 2 nr 4 definerer behandlingsansvarlig som;

“den som bestemmer formålet med behandlingen av personopplysninger og hvilke hjelpemidler som skal brukes”.

Den som sitter med behandlingsansvaret er avgjørende for hvem som kan bestemme hva fjernsynsovervåkingen skal brukes til. I sin *Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven* skriver Schartum og Bygrave at:

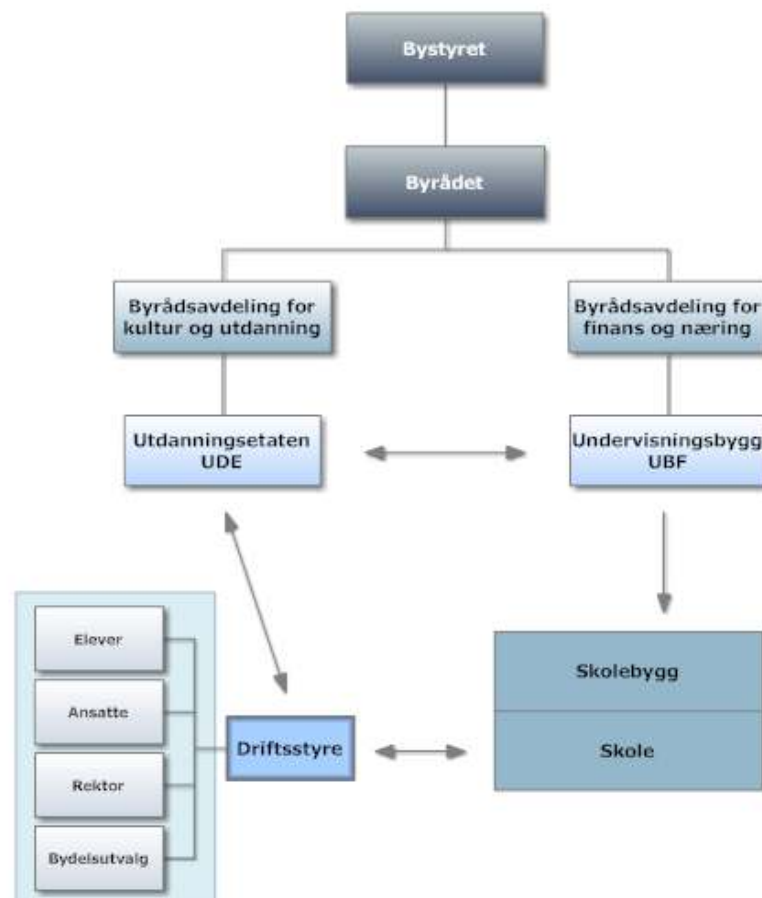
“Dersom det foreligger et overordningsforhold som innebærer kompetanse til å fastsette formål og hjelpemidler verdørende den behandling av personopplysninger som underordnede organer foretar, bør den behandlingsansvarlige alltid være denne overordnede organisasjonen.”³³

Videregående skoler i Oslo er underlagt Undervisningsetaten (UDE) som igjen er underlagt byrådsavdeling for kultur og utdanning. Skoleanleggene er derimot eid av Undervisningsbygg (UBF) som igjen er underlagt byrådsavdeling for finans og næring. UBF har ansvar for utvendig vedlikehold og det er også UBF som leverer skoleanlegg på bestilling fra UDE.

³³ *Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven* Schartum og Bygrave (2006) s. 31

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Organisasjonskart - Oslo kommune, videregående skoler

Det er en forutsetning at det overordnede organet har direkte instruksjonsmyndighet for å kunne ta på seg behandlingsansvaret. Dette for at de skal kunne delegerere det daglige ansvaret for behandlingen av personopplysninger. Organet må også ha partsevne, det vil si at det blant annet skal kunne stilles strafferettslig ansvarlig, for å kunne inneha behandlingsansvaret.³⁴ En slik delegering vil imidlertid ikke fritta det overordnede organet fra ansvar.

”(...)den delegerende vil ha plikt til reelt å følge opp behandlingsansvaret og eventuelt instruere de aktuelle underordnede organisasjonene.”³⁵

³⁴ Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven s. 30

³⁵ Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven s. 31

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

I skolenes tilfelle vil det overordnede behandlingsansvaret derfor normalt ligge hos byrådet.³⁶

Vår oppfatning er at skolene bør tildeles en viss kompetanse³⁷ rundt den daglige driften av fjernsynsovervåkingen. Dette for at utstyret skal være praktisk mulig å bruke på hensiktsmessig vis. Vi ser imidlertid viktigheten av et tydelig overordnet ansvar hos byrådet da dette i større grad vil føre til samkjøring av generelle retningslinjer og begrense vilkårlige tolkninger av regelverket hos den enkelte skole. Dersom retningslinjer for bruk av fjernsynsovervåkingen skal utformes på den enkelte skole, risikerer man at skolens situasjon påvirker prinsipielle avgjørelser i negativ forstand. På et overordnet nivå vil det være lettere å ta velbegrunnede objektive avgjørelser uten påvirkning fra akutte situasjoner som for eksempel et trangt budsjett eller en nylig voldsepisode hos den enkelte skole. Dermed øker sjansen for at alle relevante interesser blir tatt hensyn til. Slike retningslinjer vil også kunne fungere oppklarende på ansvarsforholdene internt i kommunen og forhindre at behandlingsansvaret faller mellom to stoler. Oslo kommunes *Retningslinjer om hærverksforebyggende tiltak i oslo-skolen* er i så måte et skritt i riktig retning.

3.3.2 Meldeplikt

Fjernsynsovervåking og annen behandling av personopplysninger skal normalt meldes til Datatilsynet før oppstart, jmf. popplyl § 31 (ved behandling av sensitive personopplysninger trengs konsesjon, jmf. § 32). Det finnes enkelte unntak fra meldeplikt,³⁸ blant annet dersom virksomheten har personvernombud, jmf. pof § 7-12. Ombudet plikter da å føre oversikt over alle behandlinger i virksomheten. På listen over personvernombud på Datatilsynets

³⁶Ref Datatilsynet (2008). *saksnummer 08/00413* s. 4. I andre kommuner som ikke benytter seg av kommunal parlamentarisme (alle andre enn Oslo og Bergen), vil rådmannen være behandlingsansvarlig.

³⁷Kompetanse er her forstått som myndighet til å treffe avgjørelser.

³⁸Pof kapittel 7 II og III

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

hjemmesider, er det ingen med ansvar for skolesektoren i Oslo kommune.³⁹ Det finnes også et unntak for *behandling av elev- og studentopplysninger ved skoler og universiteter*,⁴⁰ men vi tolker dette først og fremst som relevant for ordinær drift som for eksempel behandling av klasselister og karaktersystemer. Det er altså påkrevet med en melding til Datatilsynet. I alle tilfeller ser vi det som positivt at en melding om overvåkingen blir registrert, uavhengig av om den er lovpålagt eller ikke.

Som nevnt over fant vi melding fra Bjørnholt vgs. i meldingsdatabasen på Datatilsynets nettsider. Sogn vgs. derimot kunne vi ikke finne noe på. Innmeldingen må fornyes hvert tredje år uavhengig om noe er endret eller ikke, jmf. popplyl § 31 tredje ledd. Dersom meldingen ikke fornyes vil meldingen forsvinne fra den søkbare meldingsdatabasen. Uten at vi vet dette med sikkerhet kan dette være grunnen til at vi ikke fant Sogn vgs. Ved senere søk fant vi imidlertid at Sogn vgs fornyet meldingen i etterkant av intervjuet.⁴¹

Meldingenes innhold finner vi noe ufullstendig. Meldingen skal inneholde informasjon om behandlingsansvarlig, databehandler, når behandling starter, hvem som har det daglige ansvar for oppfyllelse av behandlingsansvarliges plikter, formålet, oversikt over typer personopplysninger, hvor opplysningene hentes fra, rettslig grunnlag, eventuelt hvem personopplysningene blir utlevert til og sikkerhetstiltak (se popplyl § 32 a-i). Skolene står oppført som ansvarlig virksomhet på hver sin melding og at det henholdsvis er driftsleder (Bjørnholt) og økonomi- og administrasjonssjef (Sogn) som har det daglige ansvar.

Det er lite informasjon om selve formålet i begge meldingene. Det er et grunnkrav for behandling av personopplysninger at de bare blir brukt til *uttrykkelig angitte formål*.⁴²

³⁹ Datatilsynets liste over personvernombud. URL: http://www.datatilsynet.no/templates/article_1773.aspx Lesedato [23.05.2010]

⁴⁰ Jmfr. pof § 7-20

⁴¹ Datatilsynet (2007), *melding 39478*. Reg. dato [8.4.2010] URL: http://hetti.datatilsynet.no/melding/report_view.pl?id=39478 Lesedato [6.5.2010]

⁴² Jmfr. popplyl § 11b

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Formålet skal altså være klart definert og beskrevet. Dette er viktig slik at en får en avgrensing på hva som er lovlig bruk av personopplysningene. Dersom formålet er å avdekke skadeverk på skolens eiendom på natta eller i helger vil overvåking i skoletiden falle utenfor formålsangivelsen. Loven og forskriften sier ikke hvordan eller hvor formålet skal angis, men når også meldingen skal inneholde formål og meldingsskjemaet har et fritekstfelt for nærmere beskrivelse bør formålet i hvert fall angis her. Skolene nøyer seg derimot med å beskrive kort hvilke deler av skolen de overvåker. Ikke hvorfor eller noe annen informasjon (husk også at skolene heller ikke hadde noe dokumentasjon, i hvert fall ikke som de lett kunne finne frem eller visste innholdet av). Sogn klassifiserer forøvrig fjernsynsovervåkingen som "Adgangskontroll", noe som virker noe misvisende siden formålet (ref. intervju med Stavrum, Tvidal og Myhre over) for fjernsynsovervåkingen ikke bare er å ha kontroll med hvem som kjører inn på skolens område men også å kunne oppklare voldshendelser, stjeling og hæverk. Dette gjenspeiles i kameraenes plasseringer, hvor spesielt kamera over elevparkering utenfor skolens inngjerdede område og kameraer i forbindelse med kantine bør falle inn under andre formål.

Eventuelle sikkerhetstiltak skolene tar for å sikre systemet blir ikke beskrevet i meldingene.

3.3.3 Informasjon og skilting

Ved innsamling av personopplysninger direkte fra den registrerte, har behandlingsansvarlig en informasjonsplikt. Det skal uoppfordret informeres om hvem som er behandlingsansvarlig, hva formålet er, om (og eventuelt til hvem) personopplysningene blir utlevert videre, om det er frivillig å gi fra seg opplysninger og om den registrertes rettigheter knyttet til dette.⁴³ Et fjernsynsovervåkingssystem anser vi som et verktøy behandlingsansvarlig bruker for å samle inn personopplysninger, og ikke som et selvstendig mellomledd. Når den registrerte beveger seg inn på fjernsynsovervåket område må det derfor anses som at personopplysninger samles inn direkte fra den registrerte.

⁴³ Jmfr. popplyl § 19

Varselsskilt på Bjørnholt

Informasjonsplikten er en viktig brikke for å skape et godt tillitsforhold mellom den registrerte og behandlingsansvarlig, og setter den registrerte i bedre stand til å gjøre en informert vurdering av egne behov. Et tillitsforhold mellom overvåker og den overvåkede er et av kravene for å kunne beskytte *interessen i å bestemme over tilgangen til opplysninger om egen person*.⁴⁴

Det kan i praksis være vanskelig å gi individuell informasjon ved fjernsynsovervåking. Allikevel har behandlingsansvarlig en informasjonsplikt. Det skal tydelig skiltes at overvåking finner sted, samt hvem som er behandlingsansvarlig.⁴⁵ Skiltingen er viktig fordi de berørte skal vite hvor de kan henvende seg for å få mer informasjon eller begjære innsyn i forbindelse med overvåkingen. Kravet til skilting og den generelle informasjonsplikten er

⁴⁴ Schartum & Bygrave (2004 s.43)

⁴⁵ Jmfr. popplyl § 40

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

således viktig for å støtte opp under interessen i innsyn og kunnskap. For at den registrerte skal kunne henvende seg til rett sted vil det derfor være hensiktsmessig at også kontaktinformasjon finnes på skiltene.

Under våre besøk på skolene registrerte vi at begge hadde skilting. Skiltene var i begge tilfeller i en størrelsesorden som gjorde dem relativt lett å få øye på, og hovedvekten av skilting var orientert rundt skolenes vanligste innfartsveier. Felles for begge skoler er at det kun opplyses om at det foregår fjernsynsovervåking og i enkelte tilfeller hvilket firma som har montert anlegget. Det var ingen informasjon om hvem som er behandlingsansvarlig eller hvor man kan henvende seg for å få vite mer. På Bjørnholt inneholdt det ene skiltet navnet på databehandler.⁴⁶

En skole vil ha flere muligheter til å gi informasjon uoppfordret i tillegg til skilting. På Bjørnholt brukes ingen andre løsninger. Sogn derimot informerer elevene om overvåkingen når de begynner på skolen. Det er rimelig å anta at elevene på begge skolene er klar over fjernsynsovervåkingen. Allikevel betyr ikke dette at elevene ikke trenger å bli ytterligere informert om fjernsynsovervåkingen og tilhørende rettigheter. Å gi elevene informasjon utover det faktum at de blir fjernsynsovervåket støtter ikke bare loven, men det kan også øke elevenes bevissthet rundt fjernsynsovervåking. En løsning kan være oppslag eller lignende i fellesarealer på skolen. Dette foreslår også Datatilsynet i sin rapport fra Horten kommune:

“Et skilt bør som et minimum inneholde informasjon om behandlingsansvar og kontaktinformasjon, samt når skolen er overvåket. Gitt at disse opplysningene er lett tilgjengelige på et (eller flere) hovedoppslag, behøver ikke hver enkelt varselsskilt inneholde detaljert informasjon om når skolen er overvåket.”⁴⁷

⁴⁶ Se bilde over

⁴⁷ Datatilsynet (2008). *Endelig kontrollrapport – saksnummer 08/00413*, s. 6

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

I tillegg til dette kan det være gunstig å ha med formålet med overvåkingen. Videre bør det informeres om hva opptakene *ikke* brukes til, og elevenes innsynsrettigheter. Ved en bredere informasjonsstrategi, og ikke bare enkelte skilt uten annen informasjon enn at fjernsynsovervåking pågår, vil popplyls bestemmelser om informasjonsplikt imøtekommes.⁴⁸ Samtidig som personverninteressene i å bestemme over tilgang til opplysninger og innsyn og kunnskap for den registrerte ivaretas.⁴⁹

3.3.4 Informasjonssystem – sikkerhetstiltak

Skolene har strukturert sine informasjonssystem⁵⁰ noe forskjellig. Vi vil ikke beskrive de tekniske og sikkerhetsmessige løsningene i detalj, både på bakgrunn av oppgavens formål, omfang og det faktum at vi heller ikke hadde mulighet til å undersøke systemene i detalj. Gjennomgangen under er basert på den muntlige beskrivelse vi fikk under intervjuene.

At personopplysninger er tilstrekkelig sikret mot uautorisert tilgang er et viktig personvern hensyn og inngår også i interessen om behandlingskvalitet.⁵¹ Popplyl § 13 fastsetter et påbud om “informasjonssikkerhet med hensyn til konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet”. Dette er videre beskrevet i pof kapittel 2. Personopplysningene skal sikres mot uautorisert tilgang eller endring med fysiske tiltak og/eller tekniske løsninger. Dessuten skal det “*etableres klare ansvars- og myndighetsforhold for bruk av informasjonssystemet*”, jmf. pof § 2-7. Både ansvarsforhold, sikkerhetstiltak og rutiner for bruk av systemet skal dokumenteres, jmf. pof §§2-7, 2-14, 2-16.

Systemet Sogn vgs. benytter seg av er lukket og adskilt fra skolens andre informasjonssystemer (datanettverk osv). Opptakene lagres på servere som er lokalisert på eget rom sikret med lås, og det er driftslederen og Miljøgruppen som har tilgang. Alt foregår

⁴⁸ Jmfr. popplyl § 19

⁴⁹ Jmfr. kravet om tillitsforhold, rettsinformasjon og generelt innsyn, Schartum og Bygrave (2004 s.43, 49 og 51)

⁵⁰ Med informasjonssystem sikter vi her til systemet med kamera, lagringsmedier, personer med tilgang osv.

⁵¹ Schartum & Bygrave (2004 s.56-57)

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

altså lokalt. På Bjørnholt vgs. benytter de seg av databehandler i NorAlarm Øst AS. Serverne har altså en annen geografisk beliggenhet enn skolen. Dette medfører naturligvis større krav til informasjonssikkerhet i forbindelse med overføring av data i form av kryptering, se pof § 2-11. På skolen er det kun driftsleder som har tilgang til opptakene mens databehandler kan få "live feed" dersom alarmer på skolen utløses.

Begge skoler har i henhold til pof § 8-4 rutiner på å slette opptak etter 7 dagers lagring.

Selv om vi skulle lagt til grunn at skolenes sikkerhetstiltak er tilfredsstillende med tanke på fysiske og tekniske løsninger samt at ansvarsforhold og rutiner er fastlagt, er det likevel et problem at ingenting av dette er dokumentert eller beskrevet i en sikkerhetsstrategi hos skolene.

3.3.5 Internkontroll

Popply § 14 og pof § 3-1 om internkontroll innebærer at den behandlingsansvarlige skal sørge for at krav og plikter etter gjeldende regelverk blir oppfylt, og at det etableres dokumenterte rutiner for å vedlikeholde dette. Dette gjør at internkontroll også er viktig for å opprettholde et visst kunnskapsnivå om gjeldende regler i virksomheten. Bruk av overvåking og formålet dertil skal revurderes jevnlig. Ansvarlig på begge skolene informerer om at de følger med på hvorvidt fjernsynsovervåkingen har en effekt eller ikke. Begge skoler mener det har vært nedgang av uønskede hendelser, men vårt inntrykk er at dette først og fremst er enkeltpersoners inntrykk av virkningen. Det er ikke dokumentert noen jevnlig evaluering eller ført noen statistikk over effekten av fjernsynsovervåkingen fra skolenes side.

Det virker som om skolene og de behandlingsansvarlige forutsetter at vilkårene for deres fjernsynsovervåking etter §§ 8 og 38 kun trenger og vurderes en gang; før oppstart. Dersom forhold på skolen endres, slik at det opprinnelige formålet ikke lenger er gyldig (behovet er borte) eller det ikke lenger eksisterer et *særskilt behov* vil det også si at overvåkingen ikke er tillatt. Dette gjelder dermed også det rettslige grunnlaget. Dersom det ikke lenger er en nødvendighet med fjernsynsovervåking for å ivareta skolens eller elevenes interesser, vil lovhjemmelen til overvåkingen være borte. Så vidt vi kan forstå har det ikke vært noen form

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

for konkret evaluering av hvorvidt formålet eller det rettslige grunnlaget for fjernsynsovervåkingen fremdeles er gyldig.

På en videregående skole er størsteparten av elevene kun tilknyttet i en periode på to eller tre år og rundt en tredel av elevmassen byttes derfor ut hvert år. Da bør det være rutiner for jevnlig revurdering av behovet for overvåking. Gjennomstrømningen av elever medfører at det stadig er nye og forskjellige grupper elever som er berørt og disse bør også ha en mulighet til å uttale seg. Revurderinger vil gi nye elever en mulighet for å være involvert og gi uttrykk for sin mening.

Sogn har riktignok hatt en diskusjon etter initiativ fra elevrådet som ønsket å utvide fjernsynsovervåkingen til flere områder.⁵² Det ble derimot avgjort på driftsstyremøte⁵³ 01.03.2010 ikke å utvide bruken. Argumentene mot utvidelsen var at utstyret var tidkrevende å benytte og opptakene av dårlig kvalitet. Her har de kanskje lagt det gamle, eksisterende utstyret til grunn for argumentene? I tillegg ønsket ikke “de voksne” ytterligere overvåking av hensyn til personvernet. Dersom opptakene er av slik kvalitet at de ikke er brukbare til identifikasjon og oppklaring av hendelser, kan det stilles spørsmål om opptaks kvaliteten – det vil si kvaliteten på personopplysningene - er bra nok i forhold til formålet med fjernsynsovervåkingen, noe som også skal vurderes etter pof §3-1 c. Samtidig som personverninteressen i opplysnings- og behandlingskvalitet⁵⁴ innebærer at opplysningenes kvalitet skal samsvare med formålet, nevner også formålsparagrafen popplyl § 1 “*tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger*” som et grunnleggende personvern hensyn. Vi kjenner ikke detaljene i møtet, men det kan være rimelig å anta at behovet for mer fjernsynsovervåking ble vurdert til ikke å være stort nok. Vi vet heller ikke i hvilken grad de eksisterende kameraenes nytteverdi ble evaluert. Det som imidlertid er av interesse, er at møtet, slik vi forstod det, ble avholdt etter at elevrådet selv tok initiativ til mer overvåking og

⁵² Ref kapittel 2.1.6 Fremtidsutsikter

⁵³ Driftsstyret er plassert mellom skolen og Utdanningsetaten i organisasjonsstrukturen, og hos videregående skoler består den av elever, ansatte og rektor ved skolen samt representanter fra bydelsutvalget.

⁵⁴ Schartum & Bygrave (2004 s.54)

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

dermed fikk man også en vurderingssituasjon som en virkning. Det bør dog være den behandlingsansvarlige, ikke de overvåkede, som skal sørge for at en revurdering finner sted.

3.4. Bruk og erfaringer

De to skolene bruker fjernsynsovervåkingen noe forskjellig og har høstet veldig ulike erfaringer fra bruken. Mens Bjørnholt primært har brukt dette til å forhindre skade på fysiske verdier, og samtidig kan melde om liten effekt når det gjelder begrenning av vold, har Sogn stort sett hatt suksess med å forebygge vold. På Sogn forklarer de at bilder fra kameraene er så utydelige at saker ofte blir henlagt etter at elevene har nektet for regelbruddet. Samtidig snakker de på Bjørnholt om lett gjenkjennelige ansikter på opptakene. Dette skyldes muligens kvalitetsforskjell mellom nytt og gammelt utstyr, samt den store differansen i antall kameraer rundt skolen, men forklarer ikke hvordan Sogn tilsynelatende har lyktes med voldsbekjempelse i større grad enn Bjørnholt.

Det er verdt å merke seg at Sogn ser på fjernsynsovervåking som et supplerende og forebyggende virkemiddel mot vold. Rektor Stavrum presiserer at hun føler de andre tiltakene de benytter seg av er med på å rettferdiggjøre overvåkingen. På Bjørnholt får vi inntrykk av at fjernsynsovervåkingen brukes som hovedvirkemiddel og delvis som utgangspunkt for Miljøteamet. Der Sogn forsøker å bruke kameraene forebyggende, og primært til adgangskontroll, virker det som Bjørnholt har større fokus på å oppklare hendelsesforløp etter at voldsepisoden har funnet sted. Enkelte av Andersens uttalelser gir inntrykk av at hans syn på elever som potensielt skyldige i regelbrudd rettferdiggjør bruken av fjernsynsovervåkingen.

Sogn bruker også kameraet i ettertid i noen grad, slik at Miljøgruppen skal ha kunnskap om hendelsen som utgangspunkt for videre jobbing med elevene. Det er også her en distinkt forskjell. Andersen forteller om hvordan bevisbyrden ligger på elevens side om eleven hevder han/hun ikke er personen i opptaket. Den anklagede eleven får ikke automatisk se opptaket og må gjennom en lengre saksgang (som Andersen ikke spesifiserer) som kan komme til å involvere politiet. En slik praksis ser vi på svært alvorlig da det i veldig liten grad lar eleven kontrollere opplysninger om seg selv. Dette er et overtydelig eksempel på

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

skjevheten i maktforholdet som oppstår mellom overvåker og overvåket ved bruk av fjernsynsovervåking. I henhold til pof § 8-5 har den som er avbildet krav på å se opptak av seg selv i de tilfeller der bildene oppbevares i mer enn 7 dager. Det er av gruppas oppfatning at dersom en elev blir anklaget for noe som kan få negative konsekvenser for eleven, bør han/hun ha krav på innsyn allerede før de 7 dagene har gått, i tråd med lovens intensjon om å sikre korrekte opplysninger om den registrerte.⁵⁵ En slik tolkning vil også være i tråd med *Interessen i innsyn og kunnskap* og dens *Krav om individuelt innsyn* i opplysninger om seg selv.⁵⁶ Andersen forteller videre om en nulltoleranselinje som regel ender opp i en kort utvisning.

Dette står i sterk kontrast til hvordan Sogn bruker Miljøgruppen og andre virkemidler i første rekke, mens fjernsynsovervåkingen blir et hjelpemiddel i enkelte situasjoner. Elevrådsleder Myhre forteller oss også at Sogn samarbeider godt med politiet i forebyggende arbeid, mens Andersen stort sett refererer til politiet i forbindelse med anmeldelser av lovbrudd. Kanskje er det også en relevant faktor at mens hærverk og tyveri kan sanksjoneres økonomisk, kan ikke (normale) voldsepisoder dette like enkelt. Derfor er det rimelig å anta at vissheten om muligheten for oppklaring og straff i saker som innebærer økonomiske konsekvenser for eleven vil ha en god forebyggende effekt. Samtidig ser vi at der straffen kun er melding med hjem eller utvisning, har kameraene i seg selv liten preventiv effekt. Andersen snakker om at utvisning i 3-5 dager er den vanligste formen for straff i slike tilfeller. Hvilken strafferamme det er snakk om på Sogn vet vi ikke, men de har ikke samme nulltoleransopolitikk som tidligere nevnt på Bjørnholt.

I den forbindelse vil vi trekke frem et sitat fra Personvernkommissjonen i NOU 2009, nr. 1:

”Ureglementert oppførsel fra skoleelever bør følges opp av skolens ansvarspersoner. Deres tilstedeværelse vil antagelig virke langt mer preventivt enn et kamera. Uansett er det voksnes oppgave å lære barn forskjellen på rett og galt. Slik kommissjonen vurderer det, vil det beste virkemiddelet her være

⁵⁵ Som antydnet i popplyl §§ 11 bokstav d og 27 annet ledd

⁵⁶ Schartum & Bygrave (2004 s.52)

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

å skape dialog når problemet oppstår, ikke i ettertid når man har avdekket ugjerningen ved gjennomgang av et billedoportak.”⁵⁷

Denne uttalelsen oppfordrer ikke bare til å prioritere andre tiltak enn fjernsynsovervåking blant annet for å forhindre vold. Den insinuerer også at individuell oppfølging og bruk av skjønn er å foretrekke fremfor nulltoleranse og politianmeldelse.

På Sogn var mange av problemene rundt vold knyttet til utenforstående som tok seg inn på skolens område uten å ha noe der å gjøre. Dette er et problem de har begrenset ved hjelp av adgangskontrollen. Det er primært adgangskontroll kameraene på Sogn blir brukt til. Da vi snakket med Andersen om utenforstående som kom til skolen var det stort sett i forbindelse med hærverk som skjedde kvelds- og nattestid. Vi fikk ikke inntrykk av at disse var særlig involvert i voldsepisoder i skoletiden. Det er derfor mulig at ettersom problemet hadde et såpass klart opphav, var det lettere å gjøre noe med på Sogn. Det er også mulig at de på Sogn hadde såpass omfattende problemer at de nå har "jobbet seg ned" på samme voldsnivå som Bjørnholt. Dette er vanskelig å si noe bombastisk om utover at vi vet at Sogn fremdeles opplever voldelige episoder på skolens område. De melder om store fremskritt i voldsbekjempelse, men de har på ingen måte blitt kvitt problemet helt.

Det skal også sies at det er vanskelig for oss å vite hva de forskjellige skolene anser som alvorlig vold. Det er godt mulig at det man forsøker å forhindre på Bjørnholt er ansett som minimale trusler på Sogn, mens fremskrittet her handler om vold av den mer livstruende eller alvorlige arten. Inntrykket etter samtale med Andersen er at situasjonene han referer til stort sett er slagsmål som involverer to til fire personer. Han nevnte aldri bruk av våpen eller andre forhold som tilsier at disse episodene var direkte livstruende for noen av partene.

Det er en rekke forutsetninger som skiller seg hos de to skolene. Den geografiske utformingen, bruken av adgangskontroll kontra generell overvåking, kvaliteten på kameraene samt hvem som er involvert i voldsepisodene. Vi biter oss allikevel merke i en grunnleggende holdningsforskjell hos de to skolene. Dette handler ikke bare om bruken av

⁵⁷ NOU 2009:1, s 141)

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Sogns Miljøgruppe og Bjørnholts Miljøteam, men også uttalelser fra autoritetspersonene skolene anser som ansvarlige for bruken av kameraene. Der Stavrum uttrykte bekymring for at elevene ikke fikk god nok informasjon, virket Andersen fornøyd med at hans "motpart" ikke hadde fullstendig oversikt over hvordan han jobbet. Der Stavrum kunne fortelle at ledelsen på skolen og foreldrene var restriktive med tanke på utvidet overvåking, ønsket Andersen å søke om muligheten til å installere kameraer innendørs. Det virket heller ikke som om temaet fjernsynsovervåking var blitt diskutert med foreldre eller elever på Bjørnholt. Eleverådsleder Myhre på Sogn fortalte oss med entusiasme om samarbeidet med politimannen som var ansatt for å oppholde seg på skolen og hvordan politimannen og Miljøgruppen aktivt brukte tilstedeværelse forebyggende.

Det er vanskelig å konkludere uten tvil at det er disse forskjellene som er bakgrunnen for Sogns mer vellykkede voldsbekjempelsesstrategi, eller i hvilken grad den er mer vellykket. Forskjellene i bruk er allikevel relevante dersom vi ser på Datatilsynets og Artikkel 29-gruppens anbefalinger. Det ser ut til at idéen om at kameraer først og fremst skal brukes når andre midler, som for eksempel tilstedeværelse er forsøkt, står sterkere på Sogn enn Bjørnholt. Selv om begge skolene har store mangler rundt det formelle, virker det som om debatten til en viss grad er dagsaktuell på Sogn og at dette har tvunget frem en evaluering av bruken av fjernsynsovervåkingen.

4. Konklusjon

Når det gjelder elevers involvering i prosessen som foregår før selve fjernsynsovervåkingen igangsettes, er det vanskelig å si nøyaktig hvor involvert de har vært. På Bjørnholt har de jo ikke vært involvert, og på Sogn så finnes det ingen dokumentasjon på hvor mye de har vært involvert. Derimot ser vi at det på Sogn i dag er en aktiv debatt blant både elever og ansatte på hvorvidt man skal ha mer fjernsynsovervåking eller ikke. I tillegg er det her de voksne som holder igjen, mens det virker som om det er elevene som ønsker mer fjernsynsovervåking. Vi synes det er positivt at de har en aktiv debatt rundt dette på Sogn, og ser det som positivt dersom elevgruppen blir mer opptatt av elevers personvern.

Fjernsynsovervåking generelt er muligens blitt offer for en slags “fordi det er blitt så vanlig og lettvindt” mentalitet som fører til at det blir tatt litt lett på. Resultatet kan i så fall bli at en ikke setter seg grundig nok inn i gjeldene rettsregler, eller at kunnskapsnivå og rutiner sklir ut over tid.

Vi sitter igjen med et inntrykk av at det er hovedsaklig personopplysningslovens kapittel VII som leses når bruk av fjernsynsovervåking vurderes og dette fører selvfølgelig til at en mister mange av lovens øvrige bestemmelser som også gjelder fjernsynsovervåking. Kjennskap til – og kunnskap om – lovtekster som angår fjernsynsovervåking kan og bør være betydelig bedre. Spesielt ser det ut til å være store mangler ved internkontroll og dokumentasjon.

Under arbeidet med oppgaven har vi hovedsaklig vært nødt til å forholde oss til muntlig overlevert informasjon. Mangelen på dokumentasjon i skolene er påfallende. Dersom eventuell dokumentasjon eksisterer, oppfattet vi det slik at skolene verken vet hvor den er eller hva den ville inneholdt.

I forbindelse med internkontroll vil vi fremheve at med etablerte rutiner rundt revurdering av fjernsynsovervåkingen ville dette ikke bare vært i henhold til lovens bestemmelser om revurdering av formål og grunnlag, men også en mulighet til å sikre elevenes medbestemmelse i videre bruk av fjernsynsovervåking. På en skole er det stor grad av utskiftning og dette kan skape utfordringer, men også muligheter for endret praksis. At

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

elevene får delta gjennom informert diskusjon vil forhåpentligvis også bidra til større bevissthet og innsikt rundt personvernproblematikk.

Som vi har vært inne på tidligere, er dette ikke bare et spørsmål om hva loven tillater. Datatilsynet understreker stadig viktigheten av å søke alternative løsninger til overvåking. Det er mange gode grunner til å verne om personvernet og unngå så langt det lar seg gjøre å skape slike skjeve maktforhold som fjernsynsovervåking kan skape. Som Datatilsynet skriver i skolerapportene fra 2008:

”Det er stor forskjell mellom å bli observert av en annen tilstedeværende person og å bli kameraovervåket. Overvåking medfører i sin alminnelighet asymmetri mellom overvåkede og overvåkeren.”⁵⁸

Det er ekstra god grunn til å være forsiktig med hvilke signaler som sendes i og rundt vårt eget utdanningssystem. Skolen er med på å utdanne den oppvoksende generasjonen i mer enn bare pensum. Store deler av elevers oppvekst foregår på skolene og former personligheten deres. Normalisering av overvåkingsutstyr i skolehverdagen kan svekke elevenes kritiske holdninger til overvåking. Holdninger de tar videre med seg inn i voksenlivet. Vi ser at elevene på både Sogn og Bjørnholt i liten grad er opptatt av vern av eget privatliv. På Sogn har elevene diskutert overvåkingen, men er lite kritiske til den, mens på Bjørnholt virker ikke elevenes representant interessert i problemstillingen overhodet. Denne forskjellen kan kanskje skyldes den massive tilstedeværelsen av kameraer på Bjørnholt og det faktum at kameraene alltid har vært der. Det er også mulig at Bjørnholts bruk av nulltoleranse og praksis med å anmelde saker til politiet, skaper et klima der elevene ikke opplever at det er åpning for å påvirke fjernsynsovervåkingen og bruken av den. Presedensen som lett kan skapes på en skole gir altså økt motivasjon for varsomhet når man vurderer bruk av fjernsynsovervåking.

Vi noterer oss at det ser ut til å være positive holdningsendringer ovenfor fjernsynsovervåking av skoler på kommunenivå i Oslo (Ref ”Retningslinjer om

⁵⁸ Hortenrapporten (2008, s 2)

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

hærverksforebyggende tiltak i oslo-skolen”). Selv om dette dokumentet ikke tar opp sosiale problemer eller vold (kun forebygging av hærverk), viser det holdninger som er helt i tråd med Datatilsynets anbefalinger. Kanskje er det også slik at det ikke er behov for et eget sett retningslinjer om fjernsynsovervåkings forhold til voldsbekjempelse, fordi det i utgangspunktet ikke er et virkemiddel som anbefales. Artikler vi har funnet og søk vi har gjort på nettet tyder på at det finnes andre kommuner som i større grad har tatt i bruk fjernsynsovervåking enn Oslo. 2 av 22 videregående skoler er et lavt antall sammenlignet med en del andre kommuner. Dette sammen med nevnte dokument antyder at Oslo kommune har et noe mer bevisst forhold til problemstillinger knyttet til fjernsynsovervåking enn andre kommuner. Det er gruppas antagelse at dette skyldes at disse problemstillingene har vært aktuelle i Oslo før de ble det i mange andre kommuner. Selv om Oslo kommune ser ut til å bevege seg i positiv retning og Sogn videregående skole ser ut til å ha god bevissthet rundt bruken av fjernsynsovervåking, er det med andre ord en lang vei og gå. Stavrum's ønske om å benytte andre tiltak fremfor fjernsynsovervåking til voldsbekjempelse er positivt, men ingen unnskyldning for manglende dokumentasjon og informasjon. Derfor er det også god grunn for Elevorganisasjonen til å fortsette å jobbe aktivt med spørsmålet om fjernsynsovervåking av skoler.

Etter å ha skrevet denne oppgaven på oppdrag fra Elevorganisasjonen, så faller det naturlig å se på noen av utfordringene Elevorganisasjonen har videre i sitt arbeid mot fjernsynsovervåking på den videregående skole.

Ønsket om at fjernsynsovervåking skal være så begrenset som mulig, spesielt sett i sammenheng med fjernsynsovervåking på videregående skoler, ser ut til å ha en politisk forankring i Elevorganisasjonen.⁵⁹ Derimot fikk vi etter samtaler med elevrådslederen på Sogn, samt mangelen på respons og interesse fra elevrådslederen på Bjørnholt, ikke inntrykk av at fjernsynsovervåking var noe som sto høyt på prioriteringslista. Det vil si at på Sogn ønsket man mer fjernsynsovervåking, mens elevrådslederen på Bjørnholt ikke hadde noe informasjon til oss om hva elevene der ønsker. Elevrådslederen på Sogn nevnte i tillegg at

⁵⁹ Elevrådet (2009, s. 30).

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

fjernsynsovervåking og personvern var noe som ikke var tema da han var på EOs elevrådsmøte kun noen uker før vi intervjuet han.

Vi ser gjerne at Elevorganisasjonens arbeid for ivaretagelsen av personvern for elevene på den videregående skole, er noe de fortsetter med. Etter all sannsynlighet er det å vurdere å bruke fjernsynsovervåking et spørsmål flere skoler vil stille seg i tiden som kommer, og da blir det desto viktigere å sikre at denne prosessen er åpen, gjennomsiktig, og ikke minst lovlig. Det er viktig å sikre kontinuitet i dette arbeidet slik at også fremtidens elevrådsledere har et bevisst forhold til elevers personvern. Uten kontinuiteten risikerer man å miste kompetanse på området etterhvert som elevene slutter på skolen og nye kommer til.

Det kan være helt reelle grunner til at skoler velger fjernsynsovervåking. Det er viktig at ikke fjernsynsovervåking skal brukes til å løse sosiale problemer. Er det problemer med mobbing, slåssing og lignende i skolegården, trenger barna hjelp der og da, ikke i ettertid på bakgrunn av et opptak. Det er ikke bare viktig at elevene blir hørt, men også at de er klar over hva fjernsynsovervåking faktisk innebærer og har et bevisst forhold til dette.

5. Litteratur- og kildeliste

Article 29 Data Protection Working Party (2008), *Working Document 1/2008 on the protection of children's personal data (General Guidelines and the special case of schools)*.

URL: http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/wpdocs/2008/wp147_en.pdf

[Lesedato: 15.02.2010]

Barne- og familiedepartementet (2003), *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. URL

<http://www.lovdato.no/all/hl-19990521-030.html>. Lesedato [03.02.2010]

Byrådsavdeling for kultur og utdanning(2009), *Retningslinjer om hærverksforebyggende tiltak i oslo-skolen*, Oslo kommune utdanningsetaten (21.12.2009)

Datatilsynet (2004). *Artikkel 29-gruppen, uttalelse om kameraovervåking*. URL:

http://www.datatilsynet.no/templates/article_398.aspx. Lesedato [01.03.2010]

Datatilsynet (2008), *Endelig kontrollrapport – saksnummer 08/00413 (Hortenrapporten)*.

Datatilsynet (2008), *Endelig kontrollrapport – saksnummer 08/00418 (Lørenskograpporten)*.

Datatilsynet (2010), *Liste over personvernombud* URL:

http://www.datatilsynet.no/templates/article_1773.aspx Lesedato [23.05.2010]

Datatilsynet (2007), *melding 30533*. Reg. dato [27.07.2010] URL:

http://hetti.datatilsynet.no/melding/report_view.pl?id=30533. Lesedato [01.02.2010]

Datatilsynet (2007), *melding 39478*. Reg. dato [8.4.2010] URL:

http://hetti.datatilsynet.no/melding/report_view.pl?id=39478 Lesedato [06.05.2010]

Elevrådet (2009), *Politisk måldokument*. URL:

http://papirene.elev.no/lib/document_get.php?id=10804&path=10804-orig-6a80a7771dabcd0b2295b4187fccc1ef.pdf. Lesedato [27.05.2010]

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

FN (1948), *FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*. URL:

<http://www.fn.no/content/download/3939/19976/file/Verdenserkl%C3%A6ringen.pdf>.

Lesedato [01.02.2010]

Fornyings- og administrasjonsdepartementet (2009), *NOU 2009:1 Individ og integritet, Personvern i det digitale samfunnet*. URL:

<http://www.regjeringen.no/pages/2143156/PDFS/NOU200920090001000DDDPDFS.pdf>.

Lesedato [03.02.2010]

Fornyings- og administrasjonsdepartementet (2009), *NOU 2001:1 Individ og integritet. 6.2.1 Europarådets konvensjon av 1981*. URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/nouer/2009/nou-2009-1/7/2/1.html?id=542104>. Lesedato [27.05.2010]

Justis- og politidepartementet (1997), *NOU 1997:19 Et bedre personvern* URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/id/dok/nouer/1997/nou-1997-19/15.html?id=140985>

Lesedato [11.05.2010]

Lovdata (1982), *Barnelova* URL: <http://www.lovdato.no/all/tl-19810408-007-006.html>

Lesedato [20.05.2010]

Lovdata (1981), *Europarådskonvensjonen – Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data-28.01.1981* URL:

<http://www.lovdato.no/traktater/text/tra-19810128-001.html> Lesedato [06.05.2010]

Lovdata (1999), *Menneskerettsloven EMK*. URL: <http://www.lovdato.no/all/hl-19990521-030.html> Lesedato [01.02.2010]

Lovdata (2000), *Personopplysningsforskriften*. URL: <http://lovdato.no/for/sf/fa/xa-20001215-1265.html> Lesedato [20.05.2010]

Lovdata (2000), *Personopplysningsloven* URL: <http://www.lovdato.no/all/hl-20000414-031.html> Lesedato [20.01.2010]

Fjernsynsovervåking i den videregående skole

Oslo Kommune Utdanningsetaten Sogn vgs (2009), *Hvem, Hva, Hvor – Det nødvendige håndlag for skoleåret 2009/10*. URL:

http://www.sogn.vgs.no/aktuelt/Aktuelt/images/Hvem_hva_hvor_webk.pdf [Lesedato 20.04.2010]

Schartum, Dag Wiese og Bygrave, Lee A (2004), *Personvern i informasjonsamfunnet* (Bergen:Fagbokforlaget, 2004)

Schartum, Dag Wiese og Bygrave, Lee A (2006), *Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven* URL:

http://www.personvern.uio.no/pvpn/artikler/utredning_personopplysningsloven.pdf Lesedato [28.05.2010]

Teknologirådet (2007), *Personvern på timeplanen*.

<http://www.teknologiradet.no/Fullstory.aspx?m=213&amid=3199> [Lesedato 20.01.2010]

United Nations Treaty Collection, *Europarådskonvensjonen International Covenant on Civil and Political Rights*. URL:

<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20999/volume-999-I-14668-English.pdf> Lesedato [06.05.2010]

Utenriksdepartementet (1995), *Direktiv 95/46/EF av 24. oktober 1995 om beskyttelse av fysiske personer i forbindelse med behandling av personopplysninger og om fri utveksling av slike opplysninger* (personverndirektivet) URL:

<http://odin.dep.no/ud/norsk/publ/stprp/032005-034007/index-ved002-b-n-a.html>

Lesedato [06.05.2010]